

JAN LING

JAN LING avled plötsligt den 3 oktober 2013, 79 år gammal. Han var sedan 1991 ledamot av vår akademis historisk-antikvariska klass. Två dagar före sin bortgång hade han stått i denna kateder och hållit åminnelsetalet över herr Greger Andersson, som var Lings ende kollega inom disciplinen musikvetenskap i vår akademi.

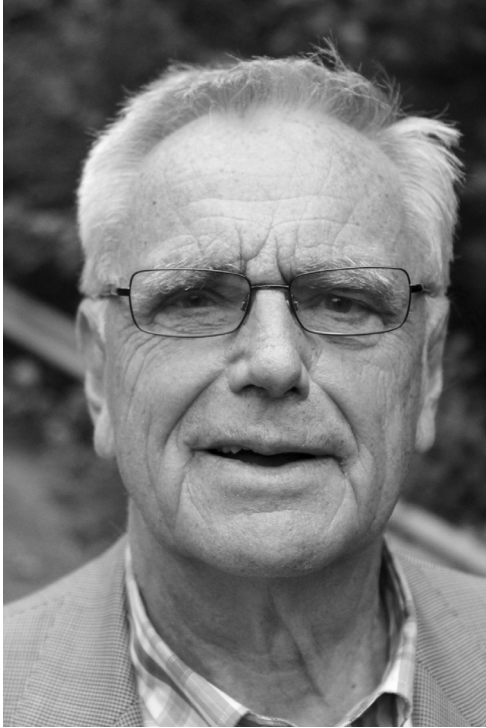
Jan Ling var född i Viby utanför Örebro, men familjen flyttade snart till Simtuna i Fjärdhundra socken i Uppland, där fadern verkade som folkskollärare och kantor.

Ling studerade musikhistoria för Carl-Allan Moberg i Uppsala och länkades av denne in på folkmusiken och i förlängningen därav på musiketnologin. På ett för honom typiskt sätt hade han samtidigt andra järn i elden: han bedrev pianostudier vid Musikhögskolan i Stockholm, var anställd på Sveriges Radios musikavdelning, verkade som lektor vid Musikhistoriska museet i Stockholm, där han mottog viktiga impulser från museichefen Ernst Emsheimer, och arbetade på Svensk visarkiv, där han verkade för att man skulle försöka återskapa melodierna och inte bara ägna sig åt texterna. 1967 disputerade han på avhandlingen *Nyckelharpan. Studier i ett folkligt musikinstrument*. Det var en musiketnologisk undersökning av ett slag som tidigare prövats i begränsad skala i svensk musikhistorisk forskning men som Ling här drev till full-

ändning. Nyckelharpan, ett instrument avbildat redan under medeltiden men inte fysiskt bevarat från så långt tillbaka i tiden, undersöktes med avseende på hur den benämnts, hur den tillverkats och förändrats över tid, hur man spelat den, i vilka sammanhang man spelat den och vad man spelat för sorts musik. Det var en sorgfälligt genomförd undersökning, delvis med specialutvecklade metoder för att komma åt akustiska frekvenser och hur instrumentet lät; Lings ambition att forskningsmässigt komma åt hur musik utövats och låtit kom till synes redan här. Avhandlingen var nyskapande genom sitt konsekventa etnologiska angreppssätt och sina sofistikerade metoder, liksom i layout och form – en grammofonskiva var bilagd på bakpärmens insida, för att markera att också den musik som framförts på instrumentet hörde till forskningsobjektet. Den fick mycket beröm av den tyske opponenten och karaktäriserades som "ein Musterbeispiel".

Jan Lings avhandling nådde utanför de akademiska murarna. Nyckelharpan blev populär. Marken var beredd: 1964 hade han givit ut en populärvetenskaplig volym, *Svensk folkmusik. Bondens musik i helg och söcken*, som kom ut i många upplagor och blev en vitamininjektion för det tynande intresset för folkmusik i landet. Ling fortsatte att inspirera denna vurm men fann samtidigt anledning påpeka de inslag av primitiv provinsialism med xenofoba undertoner som fanns i traditionen.

1967 tillträdde Jan Ling ett lektorat i musikhistoria vid Göteborgs universitet, där musikforskningen förut inte varit representerad. Nu inleddes en tid av intensivt disciplinbygge: musikforskningen och även musikutbildningen byggdes upp i nya former och med nytt innehåll. 1971–72 var Ling föreståndare för SÄMUS, experimentverksamheten för en ny utbildning av musikhjälpare, där musiken skulle kombineras med andra skolämnen. Musikaliskt innebar förnyelsen en vändning mot samtiden: de blivande lärarna fick lära sig hantera annat än västerländsk konstmusik: pop, jazz och rock stod på programmet, men även folkmusiken fick plats i denna öppning mot det populära. Experimentverksamhet var i takt med tiden: i SÄMUS löpte trenderna i det tidiga 70-talet

samman: den nya statliga kulturpolitikens ambition att sprida icke-kommersiell kultur till nya grupper, den progressiva musikämbningen med dess olika ideologiska och musikaliska uttryck samt egalitära strävanden. SÄMUS förknippades med stormötesdemokrati, jämlik betygsättning och allmän radikalism.

Som lektor satte Ling under den tidstypiska rubriken ”sambandsriktad musikvetenskap” igång undersökningar av hur musiklivet gestaltade sig på olika orter i Västsverige. I sin installationsföreläsning deklarerade han att man borde fjärra sig från den underförstått historiska detaljforskningen och bereda plats för sociologiska och antropologiska perspektiv för att förstå hur musiken fungerar för den enskilde och i samhället. Det etnologiska i Lings musikvetenskapliga panorama kom här något i bakgrunden till förmån för de sociologiska och antropologiska perspektiven. Göteborg blev ”Nordens musiksociologiska Mecka”, enligt ett citat från 1983. Studenter strömmade till och Ling attraherade snart nog blivande doktorander. De avhandlingar som omedelbart efter hans utnämning började produceras i Göteborg behandlade ämnen som ”affekter i popmusiken”, ”musiken i Götene Philadelphia-församling”, ”musik och perception i biologisk belysning” och ”musikkulturen i Tanzania, Tunisien, Sverige och Tyskland”. Avhandlingarna var många – musikvetenskapen blev efter litteraturvetenskap och historia den största avhandlingsproducenten vid fakulteten i Göteborg – och de spände över hela det vidgade musikvetenskapliga fältet.

Så småningom utkristalliserade sig en profilering som antytts redan när Ling hade en grammofoonkåpa som bihang till sin avhandling. Akademisk forskning skulle förenas med musikalisk praktik; forskaren skulle både utöva musik och reflektera över den i texter som handlade om dess framförande och gestaltning. 1978 lanserade Ling ett nytt slags forskarutbildning, den konstnärligt kreativa forskarutbildningen, förkortat KKFU, för att förverkliga detta program, som småningom spritt sig över landet. Avhandlingarna består här inte bara av text utan också av musikinspelningar, och de kan i princip inte läsas utan dessa. Till en

del är detta slags forskning av historisk natur: man rekonstruerar hur musik från äldre tid framfördes och vinner därigenom nya aspekter på interpretationen av musikstyckena. Senare har tonvikten förskjutits mot den nutida musikutövarens konstnärliga utvecklingsarbete och interpretation av den konstnärliga processen. Det problematiserar textens och den traditionella vetenskapliga apparatens roll i forskarutbildningen: vad är viktigast, den konstnärliga gestaltningen eller den i text föreliggande kommentaren?

Sin egen forskning ägnade Ling väsentligen åt musikhistorien, i viss kontrast till den inriktning mot den samtida musikens olika uttrycksformer han medverkat till. På 1980-talet inledde han företaget att skriva Europas musikhistoria. 1983 kom *Europas musikhistoria intill 1730*. Lings musikhistoria hade naturligtvis det samhälleliga perspektiv han utvecklat i sin tidigare forskning och undervisning. Det var inte musikverket som stod i centrum, inte genrerna, instrumenten och andra interna musikaliska kategorier utan musikens funktioner i olika sociala skikt och kontexter. Här fanns kapitelrubriker som "Etruskisk bruksmusik och romersk maktmusik" och "Profan musik i det feodala samhället". Interaktionen uppmärksammades mellan folkmusik och konstmusik, eller olika samhällsklassers musik, som han föredrog att kalla det.

I en svag mening var Lings angreppssätt marxistiskt, på samma sätt som i flera humanistiska discipliner under den *social turn* som gick över humaniora de åren. Men samtidigt höll han på musikens egenvärde och inskräpte att den inte kan reduceras till ett socialt fenomen. Det socialhistoriska måste balanseras mot en "stil- och strukturanalytisk syn, inkluderande uppförandep Praxis", framhöll han i en artikel 1984. Beställarens och användarens avsikter och sociala tillhörighet är och förblir sekundära i sammanhanget. Ett synbart uttryck för den inställningen var de många musikcitatet i notskrift som var insprängda i texten.

1989 fortsatte Ling sin musikhistoria, men nu med en volym som helt och hållet ägnades folkmusiken i Europa mellan 1780 och 1980. Här fann Ling en tacksam utvecklingslinje att skildra, från folkmusikens

funktioner i arbete och fest i jordbrukssamhällets cykliska livsrytm över dess upphøjelse till uttryck för det nationella när akademikerna fick tag i den under 1800-talet till dess förtvinande i 1900-talets industrisamhälle.

Under 1990-talet togs Ling i anspråk för akademiska uppdrag. Efter en framgångsrik period som dekan valdes han 1992 till rektor för Göteborgs universitet. Lings namn var kontroversiellt. Att han en gång varit ordförande i den vid det laget nedlagda Svensk-sovjetiska föreningen var i somligas ögon en betänklig merit. Som rektor var Ling aktiv och uppslagsrik; olika projekt sattes igång men med begränsad framgång. Hans kvaliteter som initiativtagare och inspiratör kom inte så väl till sin rätt i mötet med dekaner som höll på sina fakulteters intressen och med tjänstemännen som påpekade de formella gränser som var satta för verksamheten.

Återgången till professuren 1997 återupptog han företaget att skriva Europas musikhistoria. Det skedde nu i modifierad form: anspråket att åstadkomma en sammanhängande och någorlunda heltäckande historia ersattes med ambitionen att skildra utvecklingen genom studiet av enskilda belysande gestalter. I en volym år 2004 följde han 1700-talets berömda musikhistoriker Charles Burney i spåren, en annan år 2009 centerades kring Franz Liszt och dennes omgivning på 1800-talets musikaliska parnass. En tredje bok kom ut 2013, strax före hans bortgång: *Musiken som tidsspegel. Tolv essäer om musiken kring sekelskiftet 1900*; här rörde Ling vid teman som blivit bestående i den moderna musikvärlden: motsättningen mellan modernistisk och tillgänglig musik, mellan konstmusik och folkmusik och mellan manligt och kvinnligt konstnärskap i musiken.

Alla de här böckerna var skrivna i essäistisk form. Ling var angelägen om musikhistoriens popularisering. Ett initiativ i den vägen som blivit ryktbart i Göteborg var de dubbelföreläsningar i musikhistoriska ämnen han tillsammans med kollegan Sven-Eric Liedman höll under en följd av år, på lördagsmorgnarna klockan 10. Ling spelade piano och

kommenterade det musikaliska medan Liedman skötte det idéhistoriska. Föreläsningarna, uppåt 100 stycken, drog stor publik och blev ett akademiskt folknöje i staden.

Ling hade åtskilliga andra projekt i gång. Ett sådant, som kan sägas ha inneburit en återgång till hans ursprungliga intresse för ett bortglömt instrument, hade sin upprinnelse i vår akademi, närmare bestämt i det gustavianska golvet som står i ett av rummen här. Det visade sig ha innehållit ett flöjtur, det vill säga ett självspelande instrument av det slag som under halvseklerna runt 1800 användes för att återge så kallad galant musik i salongerna. Företaget att återställa detta flöjtur har kommit att inbegripa andra spelur ute i landet och har engagerat folk med olika kompetenser. Flöjturet representerar ett intressant stadium i de musikaliska medias utveckling samtidigt som det ger kunskaper om hur den dåtida musiken skulle framföras.

Som en sammanfattning av Jan Lings insats tror jag man kan säga, att hans ambition var att överbrygga avstånd inom musikkulturen: för det första mellan konstmusik och folkmusik genom att intressera sig för folkmusiken och peka på den ömsesidiga påverkan mellan de båda; för det andra mellan klassisk musik och populärmusik så till vida att han verkade för de populära genrernas habilitering i undervisning och kulturliv; för det tredje mellan klassisk och modernistisk musik i det att han ville bereda större plats för den senare i konsertsalarna; och för det fjärde mellan musikens teoretiska och praktiska sida. Kanske var det detta som låg honom mest om hjärtat och som fick honom att intressera sig för dels hur musiken i det förflutna spelats och låtit (studiet av nyckelharpan och även Akademiens flöjtur), dels för hur det akademiska studiet av och den teoretiska reflexionen över musiken skulle bringas i kontakt med utövandet av den (vad han kallade den konstnärligt kreativa forskarutbildningen).

Dessa strävanden drev han med smittande entusiasm. Han var en ståtlig karl, med vinnande leende och humor, inklusive självironi. Hans stil var oakademisk, han var den folkliga professorn, har det sagts. Men

han klädde påfallande väl i akademisk kåpa. Han var omtänksam, såg sin omgivning. Tomrummet efter honom gapar stort. Särskilda arrangemang till hans minne har ordnats i Stockholm och Göteborg. Minnesrunorna vittnar om hur han inspirerat folk, ja bestämt livsvalen för dem.

Bo Lindberg